

FÓLKAATKVØÐA SPØKIR Í STJÓRNARSKIPANINI

Tað eru nøkur generell rættindi staðfest í lógini, men tað er ikki so nógv annað enn tað, ið stendur í donsku grundlógini, og sum man gott kundi sett inn í verandi stýrisskipan. Tað sigur Hans Andrias Sølvará um uppskotið til stjórnarskipan, ið er sent til almennar hoyringar.

HALLUR AV RANA
HALLUR@SOSIALURIN.FO

Uppskotið til nýggja stjórnarskipan, ið Føroya landsstýrið sendi til almennar hoyringar í síðstu viku, inniheldur ikki nakað kollveltandi nýtt. Tað metir søgufrøðingurin Hans Andrias Sølvará, ið er dekanur á Søgu- og Samfelagsdeildini á Setrinum.

– Tað eru nøkur generell rættindi staðfest í lógini, men tað er ikki so nógv annað enn tað, ið stendur í donsku grundlógini, og sum man gott kundi sett inn í verandi stýrisskipan, sigur Hans Andrias Sølvará.

Eitt av teimum punktunum, ið hevur fingið mest umtalu í nýggja uppskotinum, er §1, stk. 1, ið staðfestir:

Føroyar eru land, føroyingar eru tjóð, og alt vald í landinum er hjá Føroya fólki.

Av øllum tí, ið stendur í nýggja uppskotinum, er hetta tann orðingin, ið Hans Andrias Sølvará festir seg serliga við, tó hann ivast í virðinum av orðingini.

– Hetta er tað nýggja í stjórnarskipanini, og staðfestir at rættin at taka fullveldi liggur í Føroyum. Men spurningurin er, um tað ikki mest er symbolpolitikkur. Danir hava í longri tíð sagt, at um føroyingar ynskja fullveldi, so fáa teir fullveldi, hóast tað formelt er ein avgerð, ið liggur í Danmark, sigur Hans Andrias Sølvará, men leggur afturat.

– Tó so, ein breið semja í Føroyum um tey politiskt umstríddu viðurskiftini við Danmark kundi í sjálvum sær havt stóran politiskan týðning fyri ikki minst føroyskan innanríkispolitikk.

Leivd frá fólkaatkvøðuni

Júst spurningurin um hvør hevur síðsta orðið at siga í avgerðini um ríkisrættarligu støðu Føroyar er nakað, ið jakast hevur verið um í meira enn eina hálva øld. Eftir fólkaatkvøðuna 14. september 1946 var tað nevnliga kjarnin í ósemjuni, ið gjørdi at kongur sendi løgtingið til hús og fólkaatkvøðan datt fyri bakka.

– Eftir fólkaatkvøðuna staðfesti Thorstein Petersen, løgtings-

formaður, at við fólkaatkvøðuni hevði Føroya fólk givið sín bindandi fólkaðóm, um at alt vald er í Føroyum og at tað er løgtingsins skylda at útinnna fólksins vilja, greiðir Hans Andrias Sølvará frá.

Tá løgtingið kom saman aftur triggjar dagar seinni kravdi Andrass Samuelson, formaður í Sambandsflokkinum, at løgtingið skuldi atkvøða um orðingina hjá tingformanninum. Tá avturnaði var ein væntaður meiriluti fyri orðingini, tí javnaðarmaðurin Jákup í Jákupsstovu atkvøddu saman við Fólkaflokkinum, soleiðis at orðingin bleiv samtykt við 12 atkvøðum fyri og ongari ímóti.

Tann samtyktin er í týðningi meinlik orðingini §1, stk. 1 í nýggja stjórnarskipanauppskotinum, og var hetta tá ein trupulleiki hjá dønum, tí í §18, stk. 1 í grundlógini verður nevnliga staðfest, at kongur ikki á nakran hátt kann minka ella økja um økið á ríkinum uttan

samtykt frá ríkisdegunum.

– Løgtingið samtykti tá, at alt vald er í Føroyum sum úrslit av fólkaatkvøðuni, og tað er løgtingsins skylda at útinnna fólksins vilja. Men so kom amtmaðurin við einum telegrammi úr Danmark, ið staðfesti, at løgtingið hevur samtykt nakað, ið er ólógligt, tí hetta er ein avgerð, ið sambært grundlógini, einans ríkisdagurin kundi taka, og sum løgtingið ikki hevði heimild til, sigur Hans Andrias Sølvará.

Knúturin tann sami

Endin varð, at kongur sendi løgtingið til hús og útskrivaði nýval. Tá føroyingar fóru á løgtingsval bleiv ein nýggj samgonga mannað, ið ikki tók undir við úrslitinum av fólkaatkvøðuni, og líka fram til 1998, tá fyrsta fullveldislandsstýrið bleiv skipað, tóktist eingin vilji at vera fyri einum sjálvstøðugum Føroyum.

Fullveldislandsstýrið fekk

sett gongd á arbeiðið at gera eina nýggja grundlóg, og er tað sama lóg, nú við nýggjum navni og munandi broytt, ið verður send til hoyringar. Men ósemjan frá 1946 spøkir enn.

– Knúturin er tann sami sum í 1946. Hvussu sleppur man undan, at valdið liggur í Danmark, tí tað er jú tað, ið grundlógin sigur. Ríkisdagurin skal spyrjast eftir, um ein partur av økinum, ið er fevnt av donsku grundlógini, ætlar sær úr ríkinum, vísir Hans Andrias Sølvará á.

Tað tykist tó, at tað hevur eydnast at orða lógina soleiðis, at hon tekur hædd fyri grundlógini, men samstundis staðfestir at valdið liggur í Føroyum.

– Orðingin staðfestir at alt vald er í Føroyum, men viðurkennir altjóða sáttmálar og stjórnarsáttmálar, ið helst umfatrar heimastýrslógina og grundlógina. Men tað liggur í hesum, at

Føroyar fara ikki at fáa fullveldi av eini lögfrøðiligari fintu. Tað verður tí Føroyar fólk vil tað. Tá er tað líkamikið hvat grundlógin sigur

føroyingar kunna loysa, sigur Hans Andrias Sølvará.

Fólkaviljin trumfar grundlógina

Hans Andrias Sølvará vísir tó á, at søgan vísir, at tá tað kemur til stykkis, so eru tað ikki juridiskar orðingar, ið beina vegin fyri loysingina.

– Tað hevur ikki so stóran týðning, at man formelt skrivar, at føroyingar ráði í Føroyum. Boðini frá kongi í 1946 høvdu ikki havt nakran týðning, um føroyingar vóru samdir um, at teir tóku fullveldi. Tá høvdu danir ikki funnið upp á muta ímóti og sagt, at tað stendur í grundlógini, at tað skal góðkennast av ríkisdegunum, sigur Hans Andrias Sølvará, og leggur afturat.

– Men danir vistu, at um man seinkaði hetta eitt sindur og útskrivaði nýval, so kundi tað vera, at meirilutin ikki var fyri at seta avgerðina í verk. So tað bleiv eitt juridiskt spæl, ið virkaði tá. Men Føroyar fara ikki at fáa fullveldi av eini lögfrøðiligari fintu. Tað verður tí Føroyar fólk vil tað. Tá er tað líkamikið hvat grundlógin sigur, sigur Hans Andrias Sølvará.

Knúturin er tann sami sum í 1946. Hvussu sleppur man undan, at valdið liggur í Danmark, tí tað er jú tað, ið grundlógin sigur